

POLITOLOGICKÁ REVUE

CZECH POLITICAL SCIENCE REVIEW

1 / 2 0 1 6

KAREL B. MÜLLER

K čemu instituce? Jsme přeci samí slušní lidé! Příčiny, důsledky a řešení nedůvěry v zastupitelské sbory v Česku

KAROLÍNA MUSILOVÁ

Národní park Šumava a obce na jeho území: Případ postmateriálního štěpení?

ONDŘEJ KLAPAL

Co strany sdílejí na Facebooku? Analýza příspěvků českých politických stran před volbami 2010 a 2013

KRZYSZTOF KRAKOWSKI

State capacity and violence in civil war: Counterintuitive evidence from Colombia

JANA HOVORKOVÁ

Františkova mentální mapa nedostatečné důstojnosti člověka konstruovaná projevy Urbi et Orbi

POLITOLOGICKÁ REVUE

Redakční rada /

Jan Němec (šéfredaktor), Štěpán Drahokoupil (výkonný redaktor)
Ladislav Cabada, Vladimíra Dvořáková, Vlastimil Fiala, Vít Hloušek, Michal Kubát,
Zdenka Mansfeldová, Jan Outlý, Blanka Říchová, Lukáš Valeš, Milan Znoj

Redakční okruh /

Marek Bankowicz (Krakov), Peter Bugge (Aarhus), Seán Hanley (Londýn),
Petr Kopecký (Leiden), Alenka Krašovec (Lublaň), Kevin Deegan-Krause (Detroit),
Darina Malová (Bratislava), Françoise Mayer (Praha), Jacques Rupnik (Paříž),
Dieter Segert (Vídeň), Jacek Sroka (Vratislav), Tom Thieme (Chemnitz)

Časopis vychází dvakrát ročně (léto, zima).

Cena jednotlivého čísla 150 Kč, celoroční předplatné 300 Kč.

Objednávky předplatného /

www.cspv.cz/index.php/cz/politologicka-revue/online-objednavka

Časopis vychází od roku 1994, od roku 1995 procházejí rukopisy
oboustranně anonymním recenzním řízením.

Informace pro autory / www.cspv.cz/index.php/cz/politologicka-revue

Časopis je poskytován redakcím časopisů International Political Science
Abstracts – Documentation Politique Internationale a The Central
European Journal of Social Science and Humanities (CEJSH) a databázím
EBSCO Political Science Complete, C.E.O.L. a ProQuest Political Science.
Politologická revue je dále indexována v mezinárodní databázi ERIH Plus.

Vydává Česká společnost pro politické vědy

Nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3

www.cspv.cz

E-mail: nemecj@vse.cz

Jazykové korektury anglických textů / Jeremy Alan Garlick

Grafické řešení / Lenka Prokopová | designed by Le

Tisk / SWL – ofsetová tiskárna, Středohorská 549, Praha 10

Časopis vychází s finanční podporou Akademie věd ČR.

Evidenční číslo periodického tisku MK ČR E 6999

ISSN 1211-0353

Articles

- Karel B. Müller* / Why Institutions? We are indeed all decent people!
Causes, consequences and solutions of distrust in representative
bodies in the Czech Republic 5
- Karolína Musilová* / Šumava National Park and its municipalities:
The case of post-material cleavages? 41
- Ondřej Klapal* / What do parties share on Facebook?
An analysis of Czech political parties' posts before 2010
and 2013 elections 69

Research Notes

- Krzysztof Krakowski* / State capacity and violence in civil war:
Counterintuitive evidence from Colombia 97
- Jana Hovorková* / Francis' mental map of insufficient human
dignity constructed through messages Urbi et Orbi 117

Book Reviews

- 135

Stati

- Karel B. Müller* / K čemu instituce? Jsme přeci samí slušní lidé!
Příčiny, důsledky a řešení nedůvěry v zastupitelské sbory v Česku 5
- Karolína Musilová* / Národní park Šumava a obce na jeho území:
Případ postmateriálního štěpení? 41
- Ondřej Klupal* / Co strany sdílejí na Facebooku?
Analýza příspěvků českých politických stran před volbami 2010 a 2013 69

Konzultace

- Krzysztof Krakowski* / State capacity and violence in civil war:
Counterintuitive evidence from Colombia 97
- Jana Hovorková* / Františkova mentální mapa nedostatečné
důstojnosti člověka konstruovaná projevy Urbi et Orbi 117

Recenze

- Vladimír Naxera* / Daniel Kunštát: Za rudou oponou.
Komunisté a jejich voliči po roce 1989 135
- Štěpánka Zemanová* / Pavel Dufek a Hubert Smekal a kol.:
Lidská práva v mezinárodní politice 138
- Jan Němec* / Donnatela M. Viola (ed.):
Routledge Handbook of European Elections 142

Františkova mentální mapa nedostatečné důstojnosti člověka konstruovaná projevy Urbi et Orbi

Jana Hovorková*

Abstract /

Francis' mental map of insufficient human dignity constructed through messages Urbi et Orbi

In line with the assumption that the Catholic Church is (still) an underestimated but salient transnational religious actor, the text examines Pope Francis' Messages Urbi et Orbi. Similarly to other papal speeches, they have received little academic attention to date. As for its theoretic-methodological underpinnings, the text draws upon Norman Fairclough's approach to critical discourse analysis (CDA) and employs some parts of his analytical framework to reveal a mental map charted through Francis' Urbi et Orbi. It is a map of insufficient human dignity showing both certain international evidences of and a religious solution to the inadequate dignity of human beings. In its conclusion, the text points to power elements in the present Pope's mental map.

Keywords /

Catholic Church, critical discourse analysis (CDA), Norman Fairclough, Pope Francis, Urbi et Orbi

---

* Ing. Jana Hovorková, Středisko mezinárodních studií Jana Masaryka, Fakulta mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze, Nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3. E-mail: jana.hovorkova@post.cz.

Úvod

Katolickou církev řada autorů¹ považuje za transnacionálního aktéra s náboženským charakterem, který je akademickou sférou nadále dosti opomíjen. V duchu okřídleného Stalinova dotazu „*kolik divízi má papež*“ (Ryall, 1998: 1) lze usuzovat na povahu nástrojů, které katolická církev,² jakožto „soft power“, při svém působení na mezinárodněpolitické scéně používá. Mezi ně bezesporu patří lingvistické výstupy, tj. texty, projevy a další. Vzhledem k hierarchickému uspořádání katolické církve jsou klíčovými ty, které předkládá či pronáší její hlava, tedy papež. Papežem pronášené projevy Urbi et Orbi jsou příkladem projevů s mezinárodněpolitickým a náboženským charakterem: kombinují se v nich jak prvky mezinárodněpolitické, tak náboženské. Tím zapadají do výše uvedené charakteristiky katolické církve jakožto transnacionálního náboženského aktéra. Pokud jde o aspekty náboženské, ty jsou dány jednak tím, že projevy přednáší papež, jednak příležitostí, při které jsou pronášeny: o Velikonocích a Vánocích, tedy o nejvýznamnějších katolických svátcích, a také celkovým průběhem ceremonie.³ Jak sama příležitost, tak vlastní název projevu („Městu a světu“) i tomu odpovídající rozsáhlé mediální pokrytí, a tedy široký okruh posluchačů,⁴ implikují možnost a zároveň i určitou nutnost zapojit též mezinárodněpolitické prvky, tj. vyjádřit se k dění ve světě.

V akademickém světě existuje řada škol a přístupů, které se zabývají analýzou lingvistických výstupů, tj. textů, projevů apod. Mezi ně patří kritická diskurzivní analýza (*critical discourse analysis*, CDA), která spíše než jako „*homogenní model*, (...) *školu nebo paradigma*, (sama sebe chápe) *ponejvíce* (jako) *sdílenou perspektivu na provádění lingvistiky, sémiotické nebo diskurzivní analýzy*“ (van Dijk, 1993: 131). V analýze lingvistických výstupů zohledňuje společenský kontext a vzájemnou rozmanitou provázanost lingvistických výstupů a společenského kontextu a zabývá se vztahem jazyka a moci (Wodak, 2001). Při pohledu na publikované studie kritické diskurzivní analýzy podle toho, kdo je pod daným textem oficiálně podepsán či kdo daný projev pronesl, jsou jejich předmětem lingvistické výstupy zvláště politiků (Reisigl & Wodak, 2000), často čelních představitelů států (Fairclough, 2006; Horváth, s.d.). Kromě přítomnosti náboženské oblasti a jejich představitelů v mediích se vlastním lingvistickým výstupům z náboženské oblasti kritická diskurzivní analýza dosud nevěnovala. Lingvistické výstupy z náboženské oblasti stojí na okraji zájmu též jiných škol a přístupů. Tato tvrzení platí i pro katolickou církev (Calbay, 2012) a jejího nejvyššího představitele, tedy papeže. Rešerše publikované odborné literatury týkající se projevů Urbi et Orbi obecně vedla v tomto směru k ne příliš překvapivému závěru: projevy Urbi et Orbi zůstávají naprosto stranou akademického zájmu. Jsou to pouze novinové články vydané krátce po přednesení projevu, které se Urbi et Orbi věnují. Vybírají si některé jeho aspekty nebo shrnují jeho obsah. Fundovanější komentář či analýzu však rozhodně postrádají.

Proto se tento text zabývá lingvistickými výstupy z oblasti náboženské, která je akademicky velmi málo pokrytá. Konkrétně jde o katolické vyznání. Text předkládá analýzu projevů Urbi et Orbi přednesených současným papežem Františkem v letech 2013–2015,⁵

tedy diskurzem,⁶ který je projevy Urbi et Orbi vytvářen. Projevy Urbi et Orbi byly vybrány z toho důvodu, že jde o jeden z pramenů, v nichž lze vysledovat prvky zahraniční politiky Svatého stolce, potažmo mezinárodněpolitického působení katolické církve jakožto transnacionálního náboženského aktéra.⁷

Originalita tohoto textu spočívá jednak v odborné analýze projevů Urbi et Orbi, jednak v aplikaci jednoho z přístupů kritické diskurzivní analýzy, tj. analytického rámce Normana Fairclougha (2001), na soubor lingvistických výstupů pronesených náboženským představitelem, tedy papežem Františkem. Jedná se o prezentaci dílčího výstupu výzkumu prováděného v oblasti geopolitiky katolické církve.

Teoreticko-metodologický rámec

Prováděný výzkum na papeže Františka pohlíží jako na jednoho z aktérů mezinárodních vztahů, a to jako na významného jednotlivce, který může „mít za určitých podmínek na mezinárodní vztahy (...) jistý vliv“ (Druláková et al., 2010: 15). Pro papežovu mezinárodněpolitickou roli užívá Casanova (1996) označení „defensor hominis“, tedy obránce lidstva: „(P)apež se ujal neobsazené pozice mluvčího bránícího lidskost, posvátnou důstojnost člověka, mír ve světě (a) spravedlivější rozdělení (...) moci v mezinárodním systému“ (Casanova, 1996: 356). Je zřejmé, že v případě papeže se do jeho pozice aktéra mezinárodních vztahů promítá také jeho role nejvyššího představitele katolické církve. V důsledku této skutečnosti jsou v jeho mentální mapě obsaženy jak prvky spíše mezinárodněpolitického, tak náboženského charakteru. Za mezinárodněpolitické aspekty jsou považovány ty, které souvisí s děním ve světě a jsou zpravidla nábožensky neutrální. Náboženské prvky se pak úzce váží na katolickou věrouku nebo jsou jinak obecně spojeny s náboženstvím, zejména s křesťanstvím, a mají zároveň vazbu na příležitost, při které jsou analyzované projevy Urbi et Orbi pronášeny, tedy na velikonoční a vánoční svátky.⁸

Koncept mentální mapy užitý v tomto textu vychází z tvrzení, že „mentální mapu si na základě svých osobních zkušeností konstruuje každý lidský jedinec. Mentální mapa představuje ‚soukromý model‘ světa“ (Waisová et al., 2007: 41). Jedním ze způsobů konstruování mentální mapy a zároveň jejím vyjádřením je jazyk. Jde navíc o způsob, který je zachytitelný, a tudíž ho lze zkoumat. De Saussure ve své strukturalistické teorii jazyka říká, že „jazyk je fenoménem, který vpisuje a umísťuje objekty do prostoru, právě tak, jako je tomu na mapě“ (srov. Antonsich, 2000: 4). Je nasnadě, že i významní jedinci jakožto aktéři mezinárodních vztahů konstruuji svými lingvistickými výstupy určité mentální mapy. Vzhledem k jejich roli aktérů mezinárodních vztahů se lze domnívat, že jejich mentální mapy jsou touto rolí dotčeny. Tedy skutečný svět je kromě jiných faktorů touto jejich rolí „deformován“. Ó Tuathail (1999) pro představy aktérů mezinárodních vztahů vytvářených o světě prostřednictvím jazyka užívá termín praktická geopolitika. Deformaci skutečného světa spojuje s hegemonií a spolu s Agnewem tvrdí, že „geopolitika funguje tak, že potlačuje komplexní

prostorové geografické skutečnosti ve prospěch kontrolovatelných geopolitických abstrakcí“ (Ó Tuathail & Agnew, 1992: 195). Jinými slovy aktéři mezinárodních vztahů činí svět menším a jednodušším proto, aby byli schopni jej řídit a kontrolovat.

Pro operacionalizaci výzkumu mentálních map se nabízí Henriksonův přístup k analýze geografické mentální mapy, který Henrikson (1980) označuje pojmem geografická mysl. Jejím „cílem je prostřednictvím pečlivé analýzy jazyka použitého ve veřejných projevech, diplomatických nótách, textech smluv, kartografických přílohách a tak podobně, určit klíčové geografické koncepty a s nimi spojené představy“ (Henrikson, 1980: 509). Je zřejmé, že projevy *Urbi et Orbi* naplňují Henriksonův požadavek stran charakteru dokumentů, které mají být analyzovány. Pokud jde o vlastní analýzu, za jeden z nástrojů pro provedení analýzy jazyka (srov. Henrikson, 1980) lze bezpochyby považovat koncept Normana Fairclougha (2001). Jeho přístup ke kritické diskurzivní analýze je založen na propojení jazyka a moci, resp. na propojenosti používání jazyka a nerovných mocenských vztahů. Fairclough (1989) se snaží jednak poukázat na význam jazyka při vytváření, udržování a změně mocenských vztahů, jednak zvýšit povědomí o tom, jak jazyk přispívá k dominanci určitých lidí nad jinými, protože uvědomění si této skutečnosti je prvním krokem k emancipaci. Otázku moci uvádí do souvislosti s ideologiemi: poukazuje na obecný rozdíl mezi vykonáváním moci prostřednictvím donucení v jeho nejrůznějších formách, včetně fyzického násilí, a mezi vykonáváním moci prostřednictvím vytváření souhlasu s ní nebo alespoň jejího akceptování. A právě ideologie je prvotním prostředkem vytváření souhlasu s mocí. Podle Fairclougha se v dnešní společnosti stále ve větší míře moc uskutečňuje prostřednictvím ideologií, zvláště prostřednictvím jazyka, ve kterém je ideologie převážně přítomna. Ideologie jsou tak úzce svázány jednak s mocí, jednak s jazykem. Na tomto místě je potřeba poukázat na to, že v podstatě všechna významná náboženství, včetně katolického vyznání, nesou znaky ideologie, resp. jsou ideologiemi, obsahují určitý politický program pro prosazení a rozšíření daného náboženství (Lupták & Prorok, 2011). Provázanost ideologií a moci a ideologií a jazyka a skutečnost, že náboženství, včetně katolického vyznání, lze považovat za ideologie, jsou důvodem toho, že pro analýzu papežových projevů *Urbi et Orbi* byl vybrán Faircloughův přístup k CDA.

Papež František, jakožto aktér mezinárodních vztahů, svými projevy *Urbi et Orbi*, které jsou veřejnými projevy, kreslí určitou mentální mapu, a to především jejich druhou částí, v níž tematizuje problémy současného světa. V tom, že mapa vypadá právě takto, tedy že ze široké geografické škály jsou vybrány pouze určité prostorové orientátory, se lze odkázat jak na Ó Tuathailovu a Agnewovu hegemonii (Ó Tuathail & Agnew, 1992), tedy na zmenšování skutečného světa na takový, který lze řídit a kontrolovat, tak na Faircloughovu tezi o mocenských vztazích (Fairclough, 1989).

Cíl tohoto textu spočívá v představení mentální mapy, kterou vytváří papež František svými projevy *Urbi et Orbi*. Text klade tedy důraz na geopolitické aspekty. Z tohoto důvodu je v rámci Faircloughova analytického rámce rozpracována především otázka místa, tj. prostorových orientátorů, a otázka činitelů (Fairclough, 2001). Ve svém závěru text poukazuje

na hegemonii (Ó Tuathail & Agnew, 1992), resp. mocenské vztahy (Fairclough, 1989), které tato mentální mapa vykazuje.

Předmětem analýzy jsou projevy Urbi et Orbi papeže Františka, kromě spontánního projevu, který František pronesl bezprostředně po svém zvolení 13. března 2013, před udělením vlastního požehnání Urbi et Orbi,⁹ tj. jde celkem o pět projevů pronesených o Velikonocích a Vánocích v roce 2013, Velikonocích a Vánocích v roce 2014 a o Velikonocích v roce 2015. Analyzována byla jejich písemná verze, v původním jazyce, tj. italštině,¹⁰ dostupná na oficiálních internetových stránkách Svatého stolce (www.vatican.va).

Výsledky výzkumu

Mentální mapa, kterou František konstruuje svými projevy Urbi et Orbi, je mapou nedostatečné důstojnosti člověka. Jádro tzv. sociální nauky katolické církve¹¹ spočívá v prosazování „*důstojnosti každého člověka, bez výjimky*“ (Archer, 2015), implikující celkový rozvoj člověka-jednotlivce.¹² K tomu dle obecného diskurzu církve řada skutečností současného uspořádání a dění ve světě nepřispívá či přispívá nedostatečně, což církev považuje za problém. Snaží se na něj upozornit, předkládá tuto záležitost jako problém, a to prostředky, které má k dispozici. Na tento problém upozorňuje za účelem přispět k jeho změně, předkládá tedy určitá řešení.

Nástroji, které církev, a též papež František, využívá, aby upozornila na problém a zároveň přispěla k jeho změně, jsou zvláště sémiotického charakteru. Jedním z nich jsou projevy Urbi et Orbi. V Urbi et Orbi lze vysledovat obě složky, tj. předložit problém a navrhnout řešení, přičemž první složka se vyznačuje převažujícím mezinárodněpolitickým charakterem a druhá složka náboženským. Předkládáním problému dostává papež zmíněné roli obránce lidstva (Casanova, 1996). Vzhledem k náboženskému charakteru předkládaných řešení problému naplňuje papež poslání katolické církve, a tedy i svou roli jejího nejvyššího představitele: hlásat spásu celému světu (Nový zákon, 2003: Mk 16,15).

Tato dvojí papežova role odpovídá Faircloughově síti společenských praktik (Fairclough, 2001), v jejímž rámci je problém umístěn. Tuto síť společenských praktik lze charakterizovat jako mezinárodněpoliticko-náboženskou. To vede k balancování mezi mezinárodněpolitickou a náboženskou sférou, přičemž obě arény skýtají jak možnosti a příležitosti, tak omezení.¹³ Síť společenských praktik logicky odpovídá i rekontextualizace jazyka (Fairclough, 2001): Františkovy projevy Urbi et Orbi kombinují méně teologickou formulaci sociální nauky církve a lidskoprávní diskurz, a to na pozadí nejvýznamnějších církevních svátků a konkrétních problémů současného světa s lidskoprávním aspektem. Zároveň platí, že mezinárodněpolitické aspekty převažující ve vymezení problému jsou odvozeny z katolické doktríny a jsou s ní v souladu. Ve svém důsledku tak hraje primární roli náboženství. Mezinárodněpolitické prvky jsou zjednodušeně řečeno nástrojem pro dosažení nejvyššího náboženského cíle a naplnění úkolu katolické církve: jít ke všem národům a získávat je (Nový zákon, 2003: Mt 28,19).

Předložení problému nedostatečné důstojnosti

To, že současné uspořádání světa postrádá zájem o důstojnost a všestranný rozvoj každého jedince, resp. že tento zájem není dostatečný, konstruuje katolická církev jako fakt. Je to druhá část projevu,¹⁴ v nichž papež uvádí výčet důkazů toho, že ve světě panuje nedostatečná důstojnost člověka a neuspokojivé podmínky pro jeho celkový rozvoj. Těmito důkazy jsou stávající problémy světa: válečné konflikty, napětí, nejrůznější formy lidského utrpení apod. František tak kreslí mentální mapu, vytváří svůj model světa. Jedná se o mapu nedostatečné důstojnosti člověka a neuspokojivých podmínek pro jeho celkový rozvoj. Jde o mapu problémů.

Tato mapa sestává z vrstvy jednak teritoriální, jednak lidské. Ačkoli je Františkova mapa mapou důkazů nedostatečné důstojnosti člověka, v duchu sociální nauky církve mu tedy jde především o člověka jako takového, o lidskou, základní úroveň, nejsou to skupiny lidí, například ve smyslu národnostní, etnické a jiné příslušnosti, žijící na určitém území, které by byly základním stavebním kamenem, ale primární v papežově mentální mapě je vrstva teritoriální. Teritoriální vrstva mapy vykazuje jak teritorializované, tedy teritoriálně přiřaditelné, tak neteritorializované důkazy nedostatečné důstojnosti člověka.

František teritorializované důkazy neformuluje v intencích kontinentů, jakožto celků s některými společnými rysy,¹⁵ ale prostřednictvím institucionální úrovně, a to státní: František teritorializované důkazy pojmenovává primárně prostřednictvím států.¹⁶ Důvodem je jednak v církvi zachovávaný obecný respekt ke stávajícímu vestfálskému uspořádání a církevní struktura místních církví odpovídající státním celkům, jednak vyšší míra srozumitelnosti pro posluchačstvo, které je zvyklé v intencích států uvažovat. V této souvislosti je ovšem potřeba dodat, že v některých případech se papež formulacím operujícím se státy jako takovými vyhýbá, zejména jde-li o citlivé, nepřehledné a komplikované otázky. Pak volí jiné než státoprávní označení: užívá geografické názvy nebo se zaměřuje na výše zmíněnou lidskou vrstvu.¹⁷

Vrstvu teritorializovaných důkazů Františkovy mentální mapy zachycuje obrázek 1. Jde o ilustrativní znázornění států a oblastí, které František v analyzovaných projevech *Urbi et Orbi* zmiňuje. Velikost plochy jednotlivých států a oblastí je dána tím, v kolika zkoumaných *Urbi et Orbi* o nich papež mluví. Státy a oblasti jsou v obrázku shora dolů seskupeny podle kontinentů či regionů: Afrika, Blízký východ, Evropa, Asie a Latinská Amerika. Uspořádání států a oblastí je náhodné a nevypovídá o žádné jejich hierarchii.

Obrázek 1: Státy a geografické oblasti figurující na mentální mapě konstruované papežem Františkem v projevech *Urbi et Orbi*

Nigérie (5)	Demokratická republika Kongo (4)	Středoafriická republika (4)	Jižní Súdán (4)	Guinea (2)	Libérie (2)
	Mali (1)	Súdán (1)	Keňa (1)	Sierra Leone (2)	Libye (2)
Svatá země (5)	Sýrie (5)	Irák (5)	Pákistán (1)	Somál. pol. (1)	
			Jemen (1)		
			Írán (1)		
Ukrajina (3)	Lampedusa (1)				
Filipíny (1)	Korej. pol. (1)				
Venezuela (1)					

Zdroj: www.vatican.va, vlastní zpracování.

Z přiřazení jednotlivých států a oblastí k příslušným kontinentům, ve kterých leží, vyplývá, že nejvyšší četnost důkazů nedostatečné důstojnosti člověka vykazují oblasti Afriky a dále oblast Blízkého východu. Ty na Františkově mentální mapě zaujímají největší rozlohu. Oproti nim minimální rozlohu má oblast Evropy, mizivou pak Asie a Latinská Amerika. Severní Amerika, Austrálie a Oceánie na mapě nejsou vůbec. Mapa je tak poměrně nevyvážená. František si je vědom toho, že Afrika je vedle Latinské Ameriky považována za region, který je budoucností katolické církve (Mastrofini, 2006). Blízkovýchodní otázka je pak nejen politicky, ale zvláště z náboženského pohledu pro církev důležitá jednak kvůli historicky tradiční náboženské rozmanitosti, při níž se počítá též s katolickou církví, jednak z důvodu existence posvátných míst významných pro nejrůznější náboženské denominace, včetně katolické církve.

Protože jde o mapu důkazů nedostatečné důstojnosti člověka, velká rozloha na mentální mapě odpovídá určité negativní reklamě, která je pozitivním faktem pro tyto části světa, neboť je papež nejvíce zmiňuje. Papež na ně upozorňuje, protože se tam odehrává problém ohrožující samotnou lidskou existenci či důstojnost a celkový rozvoj člověka. Země a oblasti, kde nepanují extrémní podmínky, kde je situace normální, relativně klidná, na mapě nefigurují, nedostává se jim toho privilegia, že by je papež zmiňoval před celosvětovým publikem. To platí zvláště pro euroamerický svět, který na mentální mapě figuruje minimálně.¹⁸

Kromě teritoriálně přiřaditelných důkazů nedostatečné důstojnosti člověka jsou ve Františkově mapě evidentní též deteritorializované důkazy. Jde o důkazy, které nejsou explicitně geograficky přiřazené k určitému místu. Jeví se tedy jako problémy celosvětové.

Jedná se zvláště o environmentální otázku (Velikonoce a Vánoce 2013), problematiku migrantů (Velikonoce 2014 a 2015), dětí (Vánoce 2014 a Velikonoce 2015), moderního otroctví a obchodu s lidmi, drogami a zbraněmi (vše Velikonoce 2015).

Papež jednotlivé důkazy nedostatečné lidské důstojnosti uvádí ve více či méně rozvitém výčtu. Problémy prezentuje jako seznam od sebe oddělených záležitostí, nijak je nepropojuje, jejich pořadí by bylo snadno zaměnitelné. Je možné tedy poukázat na určitou vzájemnou izolovanost či nepropojenost důkazů nedostatečné lidské důstojnosti. Nicméně problémy lze podle jejich trvání zjednodušeně rozdělit na aktuální a vleklé. To implikuje, že určité státy a oblasti či celosvětové problémy jsou Františkem uváděny jako reakce na momentální dění, přičemž jiné státy, oblasti a geograficky nepřiraditelné otázky lze označit jako trvalé součásti papežovy mentální mapy. Mapa tak vykazuje jak vysokou míru aktuálnosti, tak určitou stabilitu.

Skutečnost, že na mapě figurují aktuální problémy, odpovídá jednak obecné snaze církve držet krok s děním ve světě, ve smyslu sledovat jej, reagovat na něj a také se snažit jej usměrňovat, jednak tím chce František ukázat, že důkazy nedostatečné důstojnosti člověka jsou přítomny i nyní, dějí se právě teď, i pár dnů před Vánoce či Velikonocemi. O tom svědčí například zahrnutí Ukrajiny do Urbi et Orbi počínaje velikonočním projevem z roku 2014, či jednorázových událostí, resp. eskalací (Mali, Filipíny, Venezuela, Pákistán, Guinea, Sierra Leone a Libérie, Keňa, Írán, Jemen).¹⁹ Tato aktuálnost mentální mapy vede k její relativně vysoké míře proměnlivosti.

František svými projevy do mentální mapy však kreslí také země a oblasti s vleklými problémy, které (už dávno) nefigurují jako hlavní události a titulky dne a vytrácejí se či byly již vytlačeny z obecného povědomí jinými zprávami. Vleklé problémy tak představují určitou stabilní linii mentální mapy. Jde například o izraelsko-palestinský konflikt nebo napětí na Korejském poloostrově. V kontrastu k vysoce aktuálním problémům chce papež tímto způsobem připomenout a dokázat, že nedostatečná důstojnost člověka přetrvává v některých oblastech řadu let či desetiletí. Ve vztahu k vleklým problémům je třeba poukázat rovněž na to, že František považuje jednotlivé projevy Urbi et Orbi za samostatné projevy. Neodkazuje se na slova svá ani svých předchůdců pronesená v předchozích projevech. Přitom řada problémů se v Urbi et Orbi s malými obměnami opakuje, ale řečnické vsuvky typu „jak jsem zmínil při stejné příležitosti o letošních Velikonocích“ neuvádí. Pokud se papež neodkazuje na určitou záležitost již zmíněnou minule, předkládá ji jako věc novou a tedy zároveň naléhavou, jako nový a alarmující důkaz nedostatečné důstojnosti člověka, ačkoli je samozřejmě pravděpodobné, že posluchač například o izraelsko-palestinském konfliktu již slyšel a četl mnohokrát. Naléhavost daného problému František vyjadřuje krátkými větami, které zvyšují dramatickост jejich obsahu. Ač papež Svatou zemi, Sýrii, Irák a Nigérii zmiňuje v každém projevu a jen jedenkrát v analyzovaných Urbi et Orbi opomíná Demokratickou republiku Kongo, Středoafrickou republiku a Jižní Súdán,²⁰ nikdy nezmiňuje žádný aspekt, který by se v dané otázce zlepšil oproti minulému projevu. Neoslabuje tak sílu důkazů nedostatečné důstojnosti člověka.

Stran lidské vrstvy Františkovy mentální mapy je v projevech Urbi et Orbi patrné dělení obyvatelstva na „self“²¹ a „others“, a to jednak z pohledu nenáboženského, ten je zřejmý zvláště v druhé části projevů, jednak náboženského, ten je evidentní v první části projevů. Jsou to nenáboženští „others“, kterých František využívá pro důkaz nedostatečné důstojnosti. Protože papež prezentuje jednotlivé problémy světa tak, že je z nich patrné určité distancování se od nich, ono „self“ či „we“ („my“) zahrnuje lidi, kteří těmito problémy dotčení bezprostředně nejsou, včetně papeže samotného. Ti, kteří se s problémy potýkají, figurují na mapě jako „others“, a to spíše jako „them“ („oni“) než jako bližší „you“ („vy“).²² Těmito „others“ jsou především ti, kteří jsou na slabší straně, jsou obětí, tedy „losers“. Často František explicitně zmiňuje děti, ženy a staré lidi,²³ nemocné a trpící. Tematizováni jsou též uprchlíci, kterým František obecně věnuje značnou pozornost.²⁴

František pro dokázání nedostatečné důstojnosti člověka volí rovněž oblasti, kde je pošlapávána důstojnost katolíků či křesťanů. Obecně definovanou nedostatečnou důstojnost člověka tak konkretizuje, uvádí ji do kontextu náboženské důstojnosti. Náboženskou důstojnost ovšem ponechává pouze v intencích křesťanství, nedostatečnou důstojnost v rámci nekřesťanských denominací (jako například spory mezi šíity a sunnity) neuvádí. Tím propůjčuje mentální mapě ekumenický charakter, který je ovšem pouze křesťanský. Podtext tohoto důkazu je ten, že „trpí i moji lidé, bojují za ně, i za ty, kteří výslovně mými lidmi nejsou, ale jsou křesťany, jsem obráncem (křesťanského) lidstva“. Je nasnadě, že velikost země na mentální mapě, kde žijí katolíci, nebo která je pro církve jiným způsobem strategická (jako Svatá země,²⁵ kterou bezprostředně explicitně vyzdvihuje, když mluví o Blízkém východě), se na mentální mapě zvětšuje. Výmluvným příkladem jsou Demokratická republika Kongo a Nigérie s velmi vysokým počtem katolického obyvatelstva.²⁶

Řešení problému nedostatečné důstojnosti

Mentální mapa, kterou současný papež konstruuje svými projevy Urbi et Orbi, je mapou důkazů nedostatečné lidské důstojnosti. Je to mapa s (de)teritorializovanou a lidskou vrstvou a papež ji chce pro její problémovost změnit. Proto předkládá řešení problému nedostatečné důstojnosti člověka. Prezentovaná řešení se vyznačují převážně náboženským charakterem. František tak zde uplatňuje svou roli představitele katolické církve. Jednotlivé problémy totiž současný papež formuluje jako prosby a předkládá je nadpřirozeným činitelům, nejčastěji Kristu.²⁷ Ti ve Františkových Urbi et Orbi figurují jakožto činitelé primární a mají jednotlivé problémy vyřešit, změnit k lepšímu, resp. k řešení či změně k lepšímu přispět, a tak zvýšit důstojnost každého člověka. Převažující strukturou proseb či přání, s nimiž se František obrací na nadpřirozeno, je: *should – because – is*. Čili nadpřirozeno by mělo něco konat, protože situace je taková a taková. Vzhledem k tomu, že červenou nití, zvláště druhé části projevů, je očekávání určité změny, je z nich patrná jejich orientace do budoucnosti. Ovšem příslovce jako například *brzy, rychle aj.* František neužívá a neklade tedy nadpřirozeným činitelům ultimáta.

Pokud v projevu vystupují činitelé lidští, pak jejich konání bývá závislé nebo odvozené od konání nadpřirozena.²⁸ V předkládaném řešení nedostatečné důstojnosti člověka jednoznačně převažuje náboženský pohled na lidi, podle kterého se lidé dělí na „self“ jakožto „my-křesťané“ nebo „my-katolíci“, a na „others“ jakožto buď příslušníci jiných náboženských denominací, nebo nevěřící, nebo jednoduše „others“ bez specifikace. V projevech je patrná pozitivní sebe prezentace náboženského „self“, resp. primární pozitivní leadership.²⁹ Negativní hodnocení náboženských „others“ projevy v podstatě nevykazují.³⁰ Některé formulace velikonočních projevů obsahují známky proselytismu, což je dáno vlastním charakterem poselství Velikonoc a obtížností hledání jiného náboženského tématu než právě Kristova zmrtvýchvstání.³¹

Pokud jde o roli mezinárodního společenství, papež s ní počítá pouze v řešení syrského a ukrajinského konfliktu. V souvislosti s izraelsko-palestinským konfliktem mezinárodní společenství nezmiňuje, jako by se do této otázky (raději) vměšovat nemělo a uspořádání vztahů si mezi sebou měli spíše vyřešit sami Izraelci a Palestinci. Vzhledem k tomu, že syrská i ukrajinská otázka jsou záležitostmi novými ve srovnání s izraelsko-palestinskou, František jako by předpokládal možnou pozitivní roli mezinárodního společenství v teprve začínajících konfliktech, tedy v jejich „zažehnání v začátcích“. V těchto dvou případech klade svou důvěru v počínání (také) mezinárodního společenství.

Drtivá většina problémů světa, které papež v projevech Urbi et Orbi předkládá, jsou důsledkem lidského jednání. František tím, že za primárního činitele, který může či má tyto problémy (vy)řešit či změnit k lepšímu, považuje nadpřirozeno, prezentuje tyto problémy jakožto pouze lidskými silami neřešitelné. Staví tak do kontrastu situace, za které „si lidé mohou sami“, přičemž jejich řešení či zlepšení může přijít pouze „shůry“. Františka jako by zajímal pouze výsledek, tedy že má skončit válka, utrpení atd., ale nereflexuje, jakým konkrétním způsobem se tohoto stavu dosáhne. Z toho je patrná značná důvěra v „zázrak“,³² který už si najde sám prostředníky a nástroje k realizaci. Problémy současného světa tak podle Františka mají (pouze) náboženské řešení v tom smyslu, že ke zmírnění či odstranění nedostatečné lidské důstojnosti dojde působením nadpřirozena. To papeže „osvobozuje“ od nutnosti pojmenovávat konkrétní lidské činitele konkrétních kroků, které by podle něj měly vést k (vy)řešení situace či k jejímu zlepšení. Tím se papež rovněž nevystavuje případné následné kritice, pokud by se jím navrhované konkrétní řešení nakonec ukázalo jako nerealizovatelné nebo nesprávné.³³

Závěr

Z provedené analýzy Františkových projevů Urbi et Orbi dle vybraných částí analytického rámce Normana Fairclougha (2001) vyplývá, že současný papež zcela v duchu sociální nauky katolické církve svými projevy Urbi et Orbi konstruuje mentální mapu nedostatečné důstojnosti člověka a neuspokojivých podmínek pro jeho celkový rozvoj. V této mapě lze

identifikovat dvě složky. První složka, ve které se papež stylizuje do role obránce lidstva, se opírá o mezinárodněpolitické prvky. Protože se jedná o problémy světa, lze ji charakterizovat jako důkazy nedostatečné důstojnosti. Druhá složka, ve které František vystupuje v roli představitele katolické církve, má charakter náboženský. Papež jejím prostřednictvím předkládá řešení, které je náboženské, protože to podle Františka má být ve většině případů nadpřirozeno, kdo odstraní či zmírní uváděné problémy.

František se snaží o určitou emancipaci tzv. „losers“, ať už jde o jejich spíše (de)teritoria- lizované pojetí (státy či regiony apod.) nebo o jejich lidskou dimenzi (jednotlivci, skupiny obyvatel, národy apod.). V rámci první složky totiž uvádí řadu důkazů nedostatečné lidské důstojnosti, upozorňuje na „losers“ navenek, a prostřednictvím druhé složky předkládá řešení situace, ve které se tito „losers“ nacházejí, přičemž se jedná především o náboženské řešení v režii nadpřirozených činitelů. Tento zdánlivě ryze emancipační Františkův diskurz, tj. upozorňování na nedostatečnou důstojnost člověka a snaha o její zmírnění či odstranění, má ovšem také mocenský rozměr.

Mentální mapou, kterou František konstruuje projevy *Urbi et Orbi*, totiž vytváří svět, který je plný problémů. Zmenšuje skutečný svět, ve kterém bezpochyby existují i pozitivní skutečnosti, na svět problémový. To mu skýtá půdu pro udržování současných vztahů, které lze zjednodušeně charakterizovat jako „špatný svět kolem nás“, tedy panující nedostatečná důstojnost člověka. Tento svět problémů František dále zmenšuje, protože z velmi široké a téměř neomezené množiny problémů, které jsou důkazem nedostatečné lidské důstojnosti, vybírá pouze určité důkazy, pouze určité problémy. Pro jejich výběr volí perspektivu „obránce lidstva“, tedy mezinárodněpolitickou, a nikoli svou roli představitele církve, tedy náboženskou. Nepředkládá tak pouze náboženské důkazy nedostatečné důstojnosti člověka, ale především mezinárodněpolitické, resp. lidskoprávní. Z jejich zapojení při konstrukci mentální mapy lze usuzovat, že současný papež tyto považuje za vhodné pro působnost ve veřejné sféře celosvětového měřítko, do které se církev rozhodla vstoupit zvláště II. vatikánským koncilem. Zdá se, že František sdílí přesvědčení, že pro tuto sféru se výslovně náboženské a teologické otázky na počátku 21. století jeví jako nezajímavé a subjekt předkládající pouze tyto otázky by byl/je dříve či později z této arény vypuzen. Církev by tím zároveň ztratila část publika, které jí naslouchá nikoli z titulu náboženského, ale například lidskoprávního. Důkazy nedostatečné lidské důstojnosti mezinárodněpolitického charakteru, které jsou srozumitelnější dnešním posluchačům, jsou předkládány proto, aby naslouchající souhlasili s papežovým obrazem světa, resp. akceptovali ho: co je v něm dobrého, špatného, co je třeba změnit. Tedy aby souhlasili, resp. přijali Františkem prezentovaný pohled na svět, resp. katolický pohled na svět či dokonce katolickou víru. Tento faktor by měl církev přiblížit k jejímu ideálnímu cíli, tedy získání celého světa (Nový zákon, 2003: Mt 28,19).

Kromě toho, že František uvádí řadu důkazů nedostatečné důstojnosti a neuspokojivých podmínek pro rozvoj člověka, předkládá zároveň i řešení, které je relativně jednoduché a jediné: nedostatečnou důstojnost má zmírnit či odstranit nadpřirozeno. Papež současně nepřipouští jiná řešení, zužuje širokou škálu řešení na jediné, vylučuje případný odlišný

diskurz, což evokuje neexistenci pochybností, nepřipouští se žádná diskuze o tom, že toto řešení je jediné a správné. František navíc většinou neuvádí konkrétní lidské mezikroky, kterými se působení nadpřirozena má uskutečňovat. Tím náboženské řešení zahaluje do roucha tajemství a „zbožšťuje“ jej, protože tak nevzniká žádná pochybnost o tom, že by se náboženské řešení nemuselo podařit, pokud by některý lidský článek v řetězci jednotlivých kroků zklamal. Františkem předkládané náboženské řešení, které staví papeže do role představitele katolické církve, je tak zcela v souladu s obecným přesvědčením církve o záchraně (nedokonalého) světa působením nadpřirozena. Mezinárodněpolitické důkazy se tak stávají nástrojem náboženských cílů. Lze tedy říci, že František projevy Urbi et Orbi využívá také pro pozitivní prezentaci nadpřirozených činitelů, kteří (jediní) mohou odstranit či zmírnit projevy nedostatečné důstojnosti, a pro pozitivní sebe prezentaci, tedy „náš podíl“, tj. podíl papeže samotného či katolické církve/křesťanů, na počínání nadpřirozena ve smyslu předkládání těchto problémů nadpřirozenou formou proseb.

Poznámky /

- 1 Např. Casanova, 1997; Haynes, 2001; Hertzke, 2009; Philpott, 2009; Shani, 2009; Tarlton, 2012; Troy, 2008; Troy, 2013; Chong, 2013.
- 2 Přesněji Svatý stolec (Coppa, 2001; Chong & Troy, 2011; Sekerák, 2013; Krákorová & Österreicher, 2015), resp. Městský stát Vatikán (Chong, 2010).
- 3 Urbi et Orbi je ceremonie, která se odehrává zpravidla dvakrát do roka, a to na Boží hod velikonocní a Boží hod vánoční. Papež v poledne vystupuje na balkón (prostřední ložii) baziliky sv. Petra ve Vatikánu. Ceremonie je veřejně přístupná, proto na Svatopetrském náměstí bývají shromáždění posluchači, obvykle z nejrůznějších částí světa. Ceremonie je též mediálně pokryta, včetně přímých přenosů. Trvá cca 20–25 minut a sestává ze tří částí. První je projev, jehož analýze se věnuje tento text, druhou jsou blahopřání k Velikonocům či Vánocům, resp. pozdrav zvláště těm, kteří jsou na náměstí sv. Petra shromážděni, třetí je pak vlastní požehnání Urbi et Orbi, tedy požehnání „městu a světu“. Projev a blahopřání jsou pronášeny v italštině, požehnání je latinsky (Halas, 2004). Kromě těchto pravidelných příležitostí je projev spojený s požehnáním Urbi et Orbi pronášen též nově zvoleným papežem bezprostředně poté, co dotyčný na balkóně baziliky sv. Petra poprvé předstoupí před veřejnost.
- 4 Jde o široké publikum celého světa, které chce papež oslovit, což vyplývá zejména z oslovení posluchačů na začátku, případně ještě v závěrečném odstavci projevu.
- 5 Je zřejmé, že projevy u příležitosti udělení požehnání Urbi et Orbi nepřednáší pouze papež František, ale byli to též jeho předchůdci na Petrově stolci, kteří o Velikonocích a Vánocích projevy před vlastním požehnáním pronášeli.
- 6 Tento text chápe diskurz jako jeden ze způsobů, kterým jsou předkládány či představovány určité aspekty a jevy přítomné ve světě (Fairclough, 2003).
- 7 Přítomnost mezinárodněpolitických aspektů v projevech Urbi et Orbi lze potvrdit minimálně u Jana Pavla II. a Benedikta XVI. Ty jsou předmětem dalšího výzkumu, kterému se autorka tohoto textu věnuje.

- 8 Mezinárodněpolitické aspekty lze vysledovat například z charakteru posluchačstva (nábožensky neutrální a zároveň široké publikum), z druhé části projevů (výčet problémů světa), z Františkovy důvěry v mezinárodní společenství v teprve začínajících konfliktech, ze zmínky aktuálních problémů, které se dotýkají celého světa, potažmo jej ohrožují, z uvádění celosvětových problémů (environmentální otázka, problematika migrantů, dětí, moderního otroctví a obchodu s lidmi, drogami a zbraněmi), z kladení důrazu na člověka spíše než na státy, vlády a jiné struktury, tj. v duchu role „obránce lidstva“, nebo z kombinace méně teologické formulace sociální nauky církve a lidskoprávního diskurzu. Náboženské aspekty, vyplývající spíše z papežovy role představitele katolické církve, jsou patrné například v první části projevů (zmínky náboženských okolností Velikonoc a Vánoc), v přítomnosti nadpřirozených činitelů (nejčastěji Krista), kteří mají (vy)řešit předkládané problémy světa, v explicitním uvádění Betléma jakožto geografického dějiště vánočního příběhu, v převažujícím zakreslování států do mentální mapy, jimž odpovídají příslušné místní katolické církve, ve zmiňování aktuálních i vleklých problémů, které se dotýkají jak katolíků, tak věřících obecně, tj. příslušníků i jiných vyznání, v pozitivní sebe prezentaci náboženského „self“ (my-katolíci/katolická církev), ve známkách proselytismu (zvláště ve velikonočních projevech) nebo v citacích a odkazech, které jsou vždy z náboženského prostředí.
- 9 Důvod, proč tento zcela první Františkův projev není zahrnut do analýzy, spočívá ve výjimečnosti příležitosti a její jedinečnosti. Jednalo se navíc o projev improvizovaný, jehož písemný záznam nefiguruje mezi projevy Urbi et Orbi dostupnými na oficiálních webových stránkách Svatého stolce.
- 10 Dr. Evangelos Fanoulis ve svém semináři 8. 3. 2016 připomněl Faircloughův požadavek, aby se, pokud je to možné, analyzovaly lingvistické výstupy v jejich původním znění, tedy nikoli jejich překlady.
- 11 Shrnujícím základním dokumentem je Kompendium sociální nauky církve vydané Papežskou radou pro spravedlnost a mír v roce 2004.
- 12 Pro zjednodušení je na některých místech tohoto textu uváděna pouze nedostatečná důstojnost člověka, nicméně vždy jsou míněny jak nedostatečná lidská důstojnost, tak neuspokojivé podmínky pro všestranný rozvoj člověka.
- 13 Pokud církev chce, aby byla mezinárodním společenstvím přijímána (i v souvislosti s mezinárodněprávním uznáním Svatého stolce, které je dáno a závisí na postoji ostatních členů mezinárodního společenství), musí do určité míry mezinárodní společenství a jeho stávající uspořádání respektovat. Zároveň papežovy projevy musí být v souladu s učením církve.
- 14 První část se týká Velikonoc či Vánoc (převažují v ní náboženské aspekty), v druhé části se papež věnuje problémům současného světa (převažují v ní mezinárodněpolitické aspekty). Pokud jde o jejich vzájemný poměr, první a druhá část byla kvantitativně vyvážená u velikonočního projevu 2013 a 2015, druhá část převažovala nad první v ostatních projevech. Mezi oběma částmi lze obvykle najít odstavec, který představuje určitý spojovací můstek mezi částí první a druhou. Protože Velikonoce jsou specifickou záležitostí křesťanství, zvláště pak katolické víry, je téměř nemožné, a bylo by to i pokrytecké, aby se papež ve velikonočních projevech Urbi et Orbi pohyboval v nábožensky neutrálnějších „vodách“. Proto první části velikonočních projevů mají daleko zřejmější křesťanský/katolický ráz, než je tomu u projevů vánočních. Za projev s nevyraznějšími aspekty katolické víry v jeho první části lze považovat velikonoční projev z roku 2015. Je zde patrný i důraz na instituci církve a též jistá míra proselytismu.
- 15 Pokud je uvádí, tak pouze jako zobecňující celky. Důvodem se zdá být snaha vyhnout se příliš generalizujícím klišé spojovaným s jednotlivými světadíly (ač v tomto duchu ve velikonočním projevu 2013 Afriku konstruuje, a to jako dějiště krvavých konfliktů).

- 16 S výjimkou Korejské lidové demokratické republiky udržuje Svatý stolec se všemi zmiňovanými státy, včetně Jižního Súdánu a Státu Palestina, diplomatické styky.
- 17 František se vyhýbá označení států v případě izraelsko-palestinského konfliktu. Aby nemusel užívat oficiální názvy pro stát Izrael a stát Palestina, mluví o Izraelcích a Palestincích, a pro geografické označení dotčené oblasti užívá náboženského termínu Svatá země nebo například opisu „země, kterou (...) (si Pán) vybral pro příchod na svět“ (Francesco, 2013b). Státní uspořádání v některých případech nahrazuje označením geografickým, jako je případ napětí mezi oběma Korejemi, kde papež užívá označení Korejský poloostrov, nebo se zaměřuje na lidskou složku a mluví o národu (například syrský, filipínský) nebo obyvatelstvu (například ti, kteří trpí na Ukrajině, obyvatelstvo Svaté země).
- 18 Nicméně jeho přítomnost, ani ne tak geografickou, ale spíše společenskou, lze vysledovat implicitně. Lze tedy říci, že při uvádění důkazů nedostatečné důstojnosti v euroamerickém světě je František opatrnější, volí implicitní formulace. Jde o dvě Urbi et Orbi a v obou případech se jedná o implicitní kritiku: o Vánocích 2014 papež mluvil nepřímě o potratech spojených s egoismem kultury a o Velikonočních 2015 žádá o pokoj též pro migranty, které popisuje jako ty, kdo jsou často odmítáni, špatně se s nimi zachází a bývají „odepsáni“ (Francesco, 2015).
- 19 Mali – březnová intervence Francie (Velikonoce 2013), Filipíny – tajfun v prosinci 2013 (Vánoce 2013), Venezuela – protesty z poloviny února 2014 (Velikonoce 2014) zastíněné událostmi na Ukrajině, Pákistán – masakr ve škole krátce před Vánocemi (Vánoce 2014), Guinea, Sierra Leone a Libérie – epidemie eboly a její oběti na životech (Velikonoce a Vánoce 2014), Keňa – masakr na univerzitě ve východokeňském městě Garissa (Velikonoce 2015), Írán – lausannská dohoda ohledně íránského jaderného programu z dubna 2015 (Velikonoce 2015), Jemen – bombardování arabskou koalicí (Velikonoce 2015).
- 20 František počínaje svým vánočním Urbi et Orbi z roku 2013 pokaždé zmiňuje Jižní Súdán, který byl mezi společenství států přijat OSN 14. 7. 2011. Svatý stolec s Jižním Súdánem navázal diplomatické styky 22. 2. 2013, apoštolský nuncius pro Jižní Súdán byl jmenován 21. 12. 2013 (logicky se nejedná o stejnou osobu zastávající tentýž post v Súdánu; nuncius rezidentní v Keni je akreditovaný též pro Jižní Súdán, zatímco nuncius v Súdánu je v Chartúmu rezidentním). Proto je Jižní Súdán do projevů zařazen až o Vánocích 2013, aby i Urbi et Orbi bylo v souladu se zahraniční politikou vedenou Svatým stolicí. „Mateřskou“ zemi Jižního Súdánu, tedy Súdán, uvádí papež poprvé až o Velikonočních 2015, přičemž nejprve uvádí Jižní Súdán a až poté Súdán.
- 21 František je v projevech Urbi et Orbi zpravidla součástí „self“, tj. „nás“. V některých frázích „nás“ opouští a vystupuje sám za sebe jakožto „já“. V podstatě v celém projevu Urbi et Orbi proneseném o Vánocích 2014 papež není součástí „self“, ale stylizuje se do role prosebníka předkládajícího nadpřirozeným činitelům problému současného světa. Pravým opakem je pak velikonoční projev z roku 2014, v němž je František důsledně součástí „nás“. Ve všech ostatních projevech jsou to pouze jednotlivé formulace, v nichž se papež od „nás“ vyděluje. Jsou to často obraty naznačující určitý distanc mezi papežem a „námi-ostatními“. Mnohdy to vyjadřuje slovo „všichni“: například místo „přeji nám všem“ papež užije formulaci „přeji všem“, tedy to, co přeje všem, se ho jako by (už) netýkalo, jako by to, co přeje všem, on už sám měl, zažil, prožíval atd.
- 22 Za určité vyjádření papežovy blízkosti, resp. přiblížení se, lze považovat označení Sýrie, resp. syrského národa, za zemi „milovanou“, a to ve všech projevech s výjimkou vánočního Urbi et Orbi v roce 2014. Totéž platí o Iráku a Ukrajině. Obě země jsou ve sledovaných projevech označeny tímto predikátem dvakrát.

- 23 Muže František samostatně nezmiňuje, pokud o nich mluví, pak vždy ve spojení „muži a ženy“, tj. lidé. Zvláštní je, že nezmiňuje ani ztráty na životech mužů ve zbraní v rámci ozbrojených konfliktů.
- 24 Problematika uprchlíků je důvodem jednorázového zahrnutí italského ostrova Lampedusa a Somálského poloostrova do mentální mapy (obojí v projevu *Urbi et Orbi* z Vánoc 2013). Opakovaně se pak objevuje u Sýrie, Iráku a Demokratické republiky Kongo. O Velikonocích 2015 František v souvislosti s rostoucím přílivem uprchlíků do Evropy jednak upozorňuje na zuboženost migrujících lidí, jednak nepřímo kritizuje ty státy, které mají s problematikou migrantů co do činění, což byly aktuálně zvláště středozezemské evropské země, potažmo celá Evropská unie.
- 25 V první části projevů se František vrací k vlastnímu historickému příběhu Velikonoc nebo Vánoc. Při zmínce vánočního příběhu o Kristovu narození uvádí jeho geografické dějiště, tedy Betlém. Ovšem to, že dějištěm velikonočního příběhu byl Jeruzalém, ve svých projevech vynechává, ačkoli samozřejmě většině erudovaných posluchačů je tato skutečnost známa.
- 26 Pokud jde o počet katolíků v jednotlivých zemích, figuruje Demokratická republika Kongo na 9. místě (42,1 milionů, tj. 53 % celkového počtu obyvatel) a Nigérie na 13. místě (26,6 milionů, tj. 16 % celkového počtu obyvatel) (Secretaria Status, 2016).
- 27 V žádném z analyzovaných projevů, ani v roli přímluvkyně, nevystupuje Panna Maria. Důvodem může být skutečnost, že řada náboženských, i křesťanských, denominací má na osobu Panny Marie odlišný pohled než katolická církev.
- 28 Jako příklad lze uvést Františkova slova: „Ty, *Kníže pokoje, kdekoli (na světě) obrať srdce násilníků, aby složili zbraně*“ (Francesco, 2013b). Tedy Kristus-Kníže pokoje má nejprve obrátit srdce násilníků, aby oni následně složili zbraně.
- 29 Příkladem je *Urbi et Orbi* z 25. 12. 2013, ve kterém František uvádí, že dnes se k naší modlitbě za Sýrii a celý svět připojují také věřící ostatních náboženství (Francesco, 2013b). Čili „my-katolíci“ jsme na prvním místě a ostatní náboženství se k nám připojují. Jiným příkladem je projev z 20. 4. 2014: „*Velikonoce tento rok slavíme spolu s církvemi, které se řídí juliánským kalendářem*“ (Francesco, 2014b), kde primární jsme „my“ a od nich odvozujeme „ostatní“: oni slaví spolu s námi.
- 30 Výjimkou je 6. odstavec velikonočního *Urbi et Orbi* z roku 2015. František zde líčí svět, který nabádá k obrácení pozornosti na sebe za každou cenu, k soupeření a k prosazení sebe sama, zatímco křesťané jsou zárodky jiného lidstva. V tomto jiném lidstvu se my, tj. „self“, snažíme žít ve službě jedni druhým, nebýt arogantní, ale ochotní a respektovat druhé (Francesco, 2015). Jde jednoznačně o příklad pozitivní sebe prezentace a negativní prezentace blíže nespecifikovaných „others“. Papež zde navíc konstruuje jakoby dva světy, dvojí lidství: „zlý“ svět a svět, o který se snaží křesťané. V podstatě jde o implicitní kritiku západní euroamerické společnosti a jejích aspektů přítomných ve společnostech jinde ve světě. Protože se papež chce vyhnout otevřené kritice, využívá konstrukci těchto dvou světů, která přímou kritiku zmírňuje.
- 31 První část velikonočního *Urbi et Orbi* v roce 2013 je výzvou k přijetí velikonočního poselství, potažmo katolické víry. Explicitní formulace se vyskytují v projevu z 20. 4. 2014: „(P)roto říkáme všem: *Jděte a uvidíte*“ (Francesco, 2014b).
- 32 Tato skutečnost je zřejmá zvláště v tematizaci řešení vleklých problémů, které evidentně není v lidských silách, a „zbývá“ tedy pouze spoléhání na nadpřirozené činitele.
- 33 V této souvislosti lze zmínit otázku neomylnosti, kterou katolická církev pro úřad papeže deklaruje. Ta se ovšem vztahuje pouze na papežovy výroky stran víry a mravouky přednesené *ex cathedra*, nikoli tedy na jakékoli tvrzení ohledně jakéhokoli tématu.

Seznam zdrojů /

- Antonsich, M. (2000) Dis-placing or Re-placing Hegemonic Geopolitical Discourse? Reading/Writing Gearóid Ó Tuathail's 'Critical Geopolitics'. *Academia.edu*. Online: https://www.academia.edu/2286337/Dis-placing_or_re-placing_hegemonic_geopolitical_discourse_Reading_writing_Gear%C3%B3id_%C3%93_Tuathail_s_critical_geopolitics [10. 12. 2015].
- Archer, M. (2015) Human Trafficking: Issues Beyond Criminalization. *The Pontifical Academy of Social Sciences*. Online: <http://www.pass.va/content/scienzesociali/en/events/2014-18/humantrafficking.html> [9. 6. 2015].
- Calbay, F. R. (2012) Homilies as Knowledge Transfer Platform for Filipino Migrant Workers in Taiwan. *Intercultural Communication Studies*, 21(3), 18–28.
- Casanova, J. (1996) Global Catholicism and the Politics of Civil Society. *Sociological Inquiry*, 66(3), 356–373.
- Casanova, J. (1997) Globalizing Catholicism and the Return to a “Universal” Church. In Rudolph, S. H., Piscatori, J. (eds.) *Transnational Religion and Fading States*, 121–143. Boulder: Westview Press.
- Coppa, G. (2001) Mezinárodní činnost Svatého stolce. Obecné úvahy a konkrétní situace. *Mezinárodní politika*, 25(4), 4–6.
- Druláková, R. et al. (2010) *Mezinárodní vztahy I. Úvod do studia*. Praha: Oeconomica.
- Fairclough, N. (1989) *Language and Power*. New York: Longman.
- Fairclough, N. (2001) Critical Discourse Analysis as a Method in Social Scientific Research. In Wodak, R., Meyer, M. (eds.) *Methods of Critical Discourse Analysis*, 121–138. London: Sage.
- Fairclough, N. (2003) *Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research*. Oxon: Routledge.
- Fairclough, N. (2004). A Critical Agenda for Education. In Angermuller, J., Maingueneau, D., Wodak, R. (eds.) *The Discourse Studies Reader*, 378–387. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Fairclough, N. (2006) *New Labour, New Language?* London: Routledge.
- Francesco (2013a) Messaggio Urbi et Orbi del Santo Padre Francesco. Pasqua 2013. *La Santa Sede*. Online: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/messages/urbi/documents/papa-francesco_20130331_urbi-et-orbi-pasqua.html [16. 6. 2015].
- Francesco (2013b) Messaggio Urbi et Orbi del Santo Padre Francesco. Natale 2013. *La Santa Sede*. Online: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/messages/urbi/documents/papa-francesco_20131225_urbi-et-orbi-natale.html [3. 6. 2015].
- Francesco (2014a) Messaggio Urbi et Orbi del Santo Padre Francesco. Pasqua 2014. *La Santa Sede*. Online: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/messages/urbi/documents/papa-francesco_20140420_urbi-et-orbi-pasqua.html [18. 6. 2015].

- Francesco (2014b) Messaggio Urbi et Orbi del Santo Padre Francesco. Natale 2014. *La Santa Sede*. Online: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/messages/urbi/documents/papa-francesco_20141225_urbi-et-orbi-natale.html [4. 4. 2015].
- Francesco (2015) Messaggio Urbi et Orbi del Santo Padre Francesco. Pasqua 2015. *La Santa Sede*. Online: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/messages/urbi/documents/papa-francesco_20150405_urbi-et-orbi-pasqua.html [19. 6. 2015].
- Halas, F. X. (2004) *Fenomén Vatikán: idea, dějiny a současnost papežství, diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Haynes, J. (2001) Transnational Religious Actors and International Politics. *Third World Quarterly*, 22(2), 143–158.
- Henrikson, A. (1980). The Geographical ‘Mental Maps’ of American Foreign Policy Makers. *International Political Science Review*, 1(4), 495–530.
- Hertzke, A. D. (2009). The Catholic Church and Catholicism in Global Politics. In Haynes, J. (ed.) *Routledge Handbook of Religion and Politics*, 48–63. Oxon: Routledge.
- Horváth, J. (s.d.) *Critical Discourse Analysis of Obama’s Political Discourse*. Online: http://www.cs.columbia.edu/~sbenus/Teaching/APTD/Horvath_CDO_Obama.pdf [16. 9. 2015].
- Chong, A. (2010) Small State Soft Power Strategies: Virtual Enlargement in the Cases of the Vatican City State and Singapore. *Cambridge Review of International Affairs*, 23(3), 383–405.
- Chong, A. (2013) The Catholic Church in International Politics. *E-Interntional Relations*. Online: <http://www.e-ir.info/2013/11/14/the-catholic-church-in-international-politics/> [9. 10. 2014].
- Chong, A., Troy, J. (2011) A Universal Sacred Mission and the Universal Secular Organization: The Holy See and the United Nations. *Politics, Religion & Ideology*, 12(3), 335–354.
- Krákorová, I., Österreicher, J. (2015) The Holy See as a Soft Power Actor. *SGEM2015 Conference Proceedings*, 383–390. Online: <http://sgemsocial.org/ssgemlib/spip.php?article1564> [29. 6. 2016].
- Lupták, M., Prorok, V. (2011) *Politické ideologie a teorie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Mastrofini, F. (2006) *Geopolitica della Chiesa cattolica*. Roma-Bari: Gius, Laterza & Figli.
- Nový zákon* (2003) Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Ó Tuathail, G. (1999). Understanding Critical Geopolitics: Geopolitics and Risk Security. In Gray, C. S., Sloan, G. R. (eds.) *Geopolitics, Geography and Strategy*, 107–124. London: Frank Cass Publishers.
- Ó Tuathail, G., Agnew, J. (1992) Geopolitics and Discourse. Practical Geopolitical Reasoning in American Foreign Policy. *Political Geography*, 11(2), 190–204.
- Philpott, D. (2009) One Professor’s Guide to Studying International Relations and Peace Studies from a Catholic Perspective. *Notre Dame Magazine*. Online: <http://magazine.nd.edu/news/11933-professor-philpott-s-letter-to-students/> [28. 10. 2014].

- Reisigl, M., Wodak, R. (2000) "Austria First". A Discourse Historical Analysis of the Austrian Anti-foreigner Petition in 1992 and 1993. In Reisigl, M., Wodak, R. (eds.) *The Semiotics of Racism. Approaches in Critical Discourse Analysis*, 269–303. Vienna: Passagen Verlag.
- Ryall, D. (1998) How Many Divisions? The Modern Development of Catholic International Relations. *International Relations*, 14(2), 21–34.
- Secretaria Status (2016) *Annuario Statisticum Ecclesiae*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
- Sekerák, M. (2013) Pôsobenie Svätej stolice v medzinárodnej politike a jej diplomatická služba. *Politologická revue*, 19(1), 58–86.
- Shani, G. (2009) Transnational Religious Actors and International Relations. In Haynes, J. (ed.) *Routledge Handbook of Religion and Politics*, 308–322. Oxon: Routledge.
- Tarlton, J. P. P. (2012) The Catholic Church as a Prominent Transnational Actor in the International Political System. *Central European University*. Online: http://www.etd.ceu.hu/2012/tarlton_jesse.pdf [9. 10. 2014].
- Troy, J. (2008) The Catholic Church. An Underestimated and Necessary Actor in International Affairs. *Georgetown Journal of International Affairs*, 9(1), 65–73.
- Troy, J. (2013) Invisible Legions: The Pope and International Relations. *E-International Relations*. Online: <http://www.e-ir.info/2013/04/10/invisible-legions-the-pope-and-international-relations/> [7. 12. 2015].
- van Dijk, T. A. (1993) *Elite Discourse and Racism*. Newbury Park: Sage.
- Waisová, Š. et al. (2007) *Atlas mezinárodních vztahů: prostor a politika po skončení studené války*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Wodak, R. (2001) What CDA Is About – A Summary of its History, Important Concepts and its Developments. In Wodak, R., Meyer, M. (eds.) *Methods of Critical Discourse Analysis*, 1–13. London: Sage.

CZECH POLITICAL SCIENCE REVIEW

Editorial Board /

Jan Němec (Editor-in-Chief), Štěpán Drahokoupil (Executive Editor)
Ladislav Cabada, Vladimíra Dvořáková, Vlastimil Fiala, Vít Hloušek, Michal Kubát,
Zdenka Mansfeldová, Jan Outlý, Blanka Říchová, Lukáš Valeš, Milan Znoj

Editorial Advisory Board /

Marek Bankowicz (Krakow), Peter Bugge (Aarhus), Seán Hanley (London),
Petr Kopecný (Leiden), Alenka Krašovec (Ljubljana), Kevin Deegan-Krause
(Detroit), Darina Malová (Bratislava), Françoise Mayer (Prague), Jacques Rupnik
(Paris), Dieter Segert (Vienna), Jacek Sroka (Wroclaw), Tom Thieme (Chemnitz)

The journal is published since 1994 twice a year (Summer, Winter).

Price of single issue 150 CZK, annual subscription 300 CZK

Subscription order /

www.cspv.cz/index.php/en/czech-political-science-review/on-line-order

Information for authors /

www.cspv.cz/index.php/en/czech-political-science-review

The journal is provided to the editorial boards of the International Political Science Abstracts – Documentation Politique Internationale and The Central European Journal of Social Science and Humanities (CEJSH), it is also included in the databases EBSCO Political Science Complete, C.E.E.O.L. and ProQuest Political Science. The journal is indexed in the ERIH Plus database.

The journal is published by the Czech Political Science Association

W. Churchill sq. 4, 130 67 Prague 3, Czech Republic

www.cspv.cz

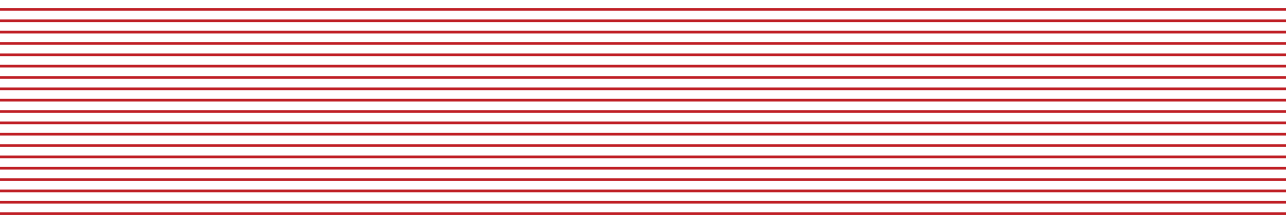
E-mail: nemecj@vse.cz

English proofreading / Jeremy Alan Garlick

The journal is financially supported by
the Academy of Sciences of the Czech Republic.

Registration number of the Ministry of Culture of the Czech Republic / MK ČR E 6999

ISSN 1211-0353

Politologická revue je odborný recenzovaný časopis zaměřený
na původní příspěvky českých i zahraničních autorů,
zprávy z vědeckého života a recenze nových knih.

The Czech Political Science Review is academic peer-reviewed
journal of political science mainly focused on original academic
contributions of both Czech and foreign authors.